

Evidencijski broj / Article ID: 21760760

Vrsta novine / Frequency: Dnevna

Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska

Rubrika / Section:

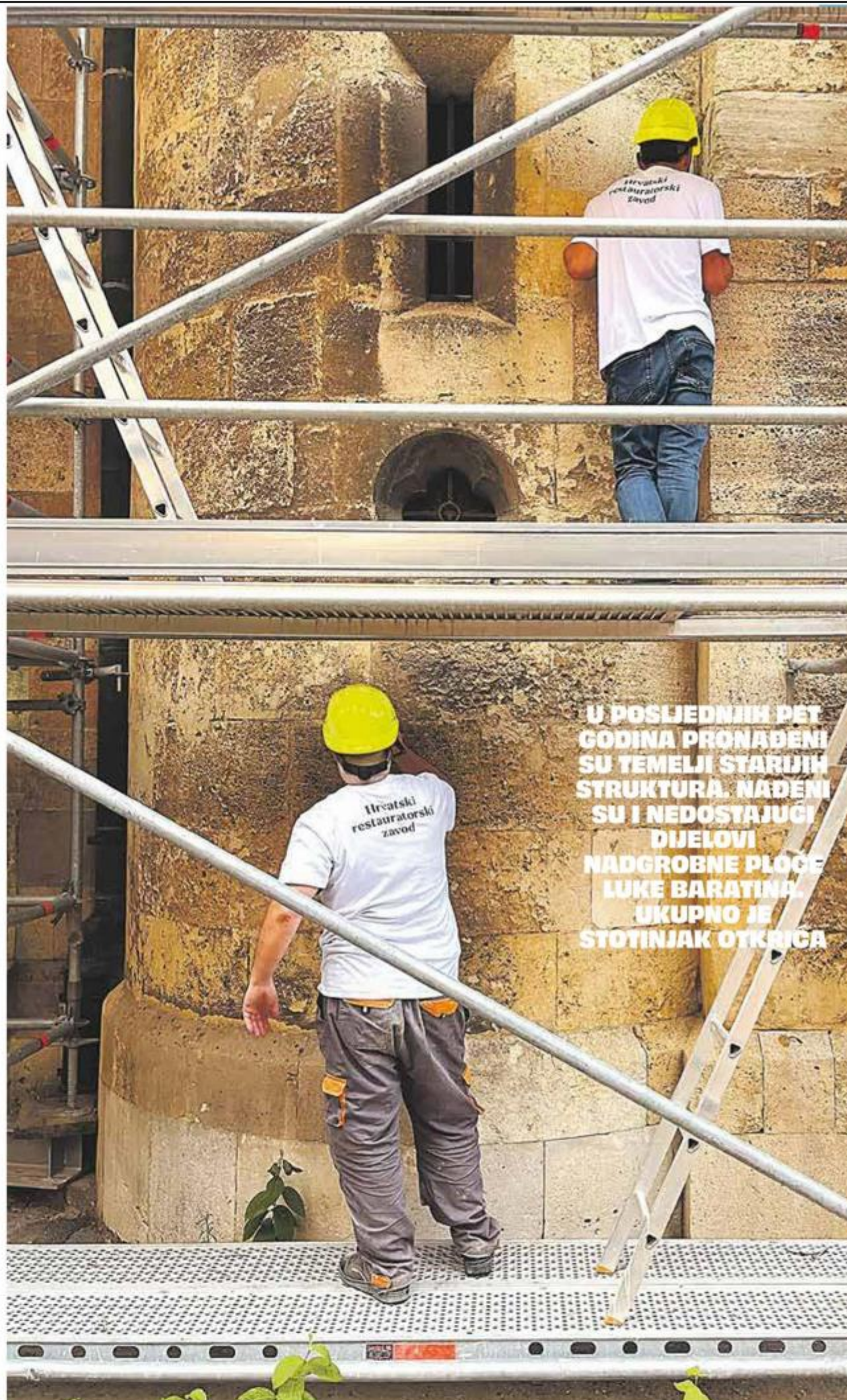

Napokon Božić

Vjernici koji će večeras biti na polnoćki u Katedrali ne znaju da je po tornjevima iznad njihovih glava šarao Šenoa, da Bollè nije radio novu građevinu i da je, prije današnjeg izgleda, imala barem četiri prethodnice

Evidencijski broj / Article ID: 21760760
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

**U POSLJEDNJIH PET
 GODINA PRONAĐENI
 SU TEMELJI STARIJIH
 STRUKTURA. NAĐENI
 SU I NEDOSTAJUĆI
 DIJELOVI
 NADGROBNE PLOČE
 LUKE BARATINA.
 UKUPNO JE
 STOTINJAK OTKRICA**

 IVANA MIKULIČIN

 LJUBO GAMULIN, ČASOPIS PORTAL I ARHIV HRZ-a

Z

agrebačka katedrala kobno je oštećena u potresu 22. ožujka 2020., kada je pao vrh južnog tornja, dok je vrh sjevernog tornja naknadno uklonjen miniranjem iz sigurnosnih razloga. Oba

su danas u obnovi i zaštitnoj konstrukciji, a na polnočku će se, nakon pet godina, vrata katedrale otvoriti građanstvu.

Osim tornjeva, u katedrali su oštećeni svodovi, zidovi, kamene i dekorativni elementi, skulpture i oltari. U obnovu je dosad uloženo 47 milijuna eura. Katedrala je, kažu stručnjaci, statički sigurna za posjetitelje, no obnova i zaštita, zbog srednjovjekovne osnovne strukture i vrlo složenog neogotičkog sklopa, i dalje se nastavljaju.

- Prema iskustvima obnove ve-

likih europskih katedrala, završetak radova na našoj zagrebačkoj katedrali može se očekivati za desetak i više godina - kaže dr. sc. Krasanka Majer Jurišić, koja je vodila provođenje konzervatorsko-restauratorskih istražnih radova na katedrali posljednjih pet godina.

- Primjeri poput pariške Notre-Dame ili zahvata na drugim katedralama, usporedivo s onima u Kölnu ili Milanu, pokazuju da takvi projekti nemaju strogo definiran rok. Izgledno je da će i pojedini dijelovi zagrebačke katedrale, koja je i najveća hrvatska sakralna građevina i mjesto stoljetne pobožnosti i liturgije, postupno biti stavljeni u funkciju, dok će potpuni završetak njezina konzerviranja i restauriranja

zasigurno potrajati - kaže dr. sc. Majer Jurišić.

Novi broj časopisa Portal Hrvatskog restauratorskog zavoda na više od petsto stranica donosi s čime su se arhitekti, statičari, restauratori, konzervatori i drugi stručnjaci u pet godina susreli u obnovi katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, te također detaljne povijesne priloge, što ovo izdanje čini i povijesnim trilerom. Dr. sc. Krasanka Majer Jurišić, uz dr. sc. Kseniju Škarić, Bernardu Ratančić i Ljubu Gamulina, čini je urednički tim časopisa. U katedrali su sondirana obojenja, žbuke i građa, dokumentiran je i istraživani umjetnički i sakralni inventar, oprema i razni elementi završnog oblikovanja, po-

put podnih obloga, metalnih i drvenih dijelova, pokrova, klesanog kamena, zidnih oslika, i sve se nanovo povijesno-umjetnički klasificiralo. Korišteno je i laboratorijsko ispitivanje pigmenta i veziva te sastava i vrsta materijala, kao i utvrđivanje njihove starosti i stratigrafije. Bilježeni su svi nalazi, uz detaljnu grafičku i fotografsku dokumentaciju. Terenski dio istraživanja obavili su djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda, njih 80-ak, iz cijele Hrvatske.

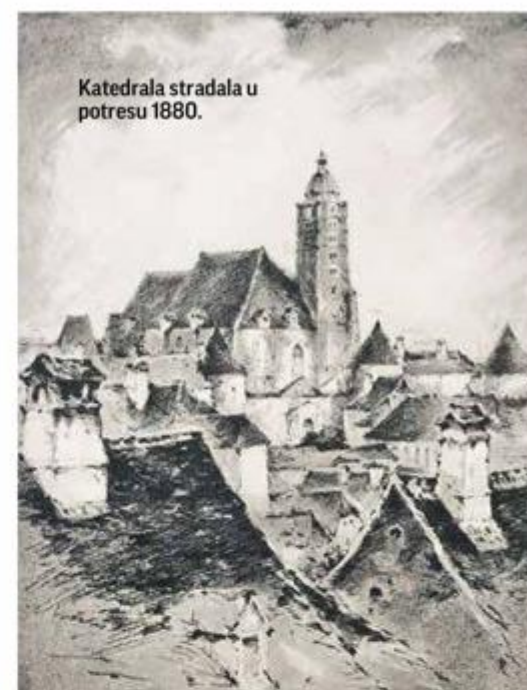
U časopisu je detaljno opisan trenutak 140 godina poslije velikog potresa 1880., 22. ožujka 2020. u 6.24. U trenutku potresa, na katedrali je trajala obno-

Nastavak na sljedećoj stranici »

Evidencijski broj / Article ID: 21760760
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

Julije Hühn, pogled na Zagreb i staru katedralu, grafika, poč. 20. stoljeća (MUO, inv. br. 021149)

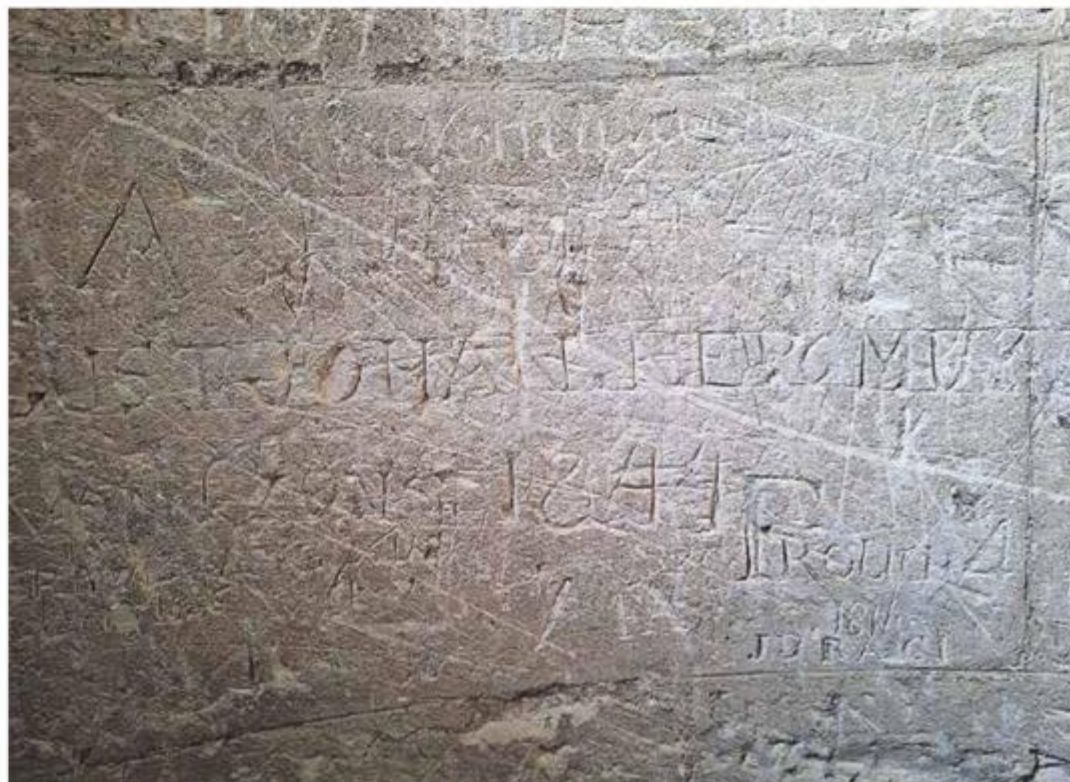
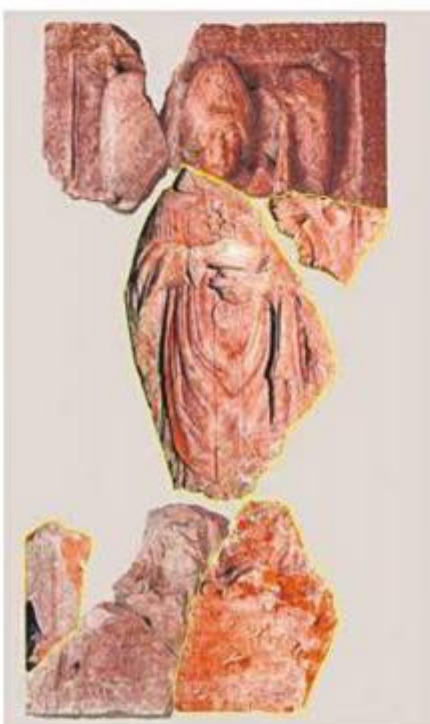

Katedrala stradala u potresu 1880.

Misal Jurja Topuskog, 15. stoljeće, detalj, Sv. Juraj ubija zmaja, folio 210r (RZK K 2, snimka: Z. Atletić, 2016.) i prednje korice

Dijelovi nadgrobne ploče Luke Baratina s označenim ulomcima pronađenima 2020. godine

Detalj zida južnog tornjića uz svetište s grafitima otkrivenima tijekom istraživanja – JOHAN AUGUST NEPOMUK – August Senoa; FROLICH, 1811, 1835, 1844, JURACI (arhiva HRZ-a, sondirao: M. Jelenčić, snimka: K. Gavrilica, 2023.)

va južnog zvonika. U potresu se srušio vršni dio južnog zvonika, i to kamena lanterna u visini od 10,30 m, na koju je bio pričvršćen pozlaćeni križ s gromobranskim šiljkom ukupne visine 3,20 m. Lom se dogodio na visini od 95 m od tla. Kameni elementi vrha južnog zvonika pali su većim dijelom na južnu stranu, na prostor između katedrale i Nadbiskupskog dvora. Dio kamenih elemenata padao je po katedrali i ruširao je. Metalni pozlaćeni križ raspao se u dijelove koji su pronađeni na skeli, na krovu katedrale i u dvorištu. Pad vrha južnog zvonika uzrokovao je i proboj krova na Nadbiskupskom dvoru, na čijem je tavanu pronađen i sam vrh metalnog križa, tzv. jabuka. Ovdje smo opisali samo dio oštećenja, a prema riječima Krasanke Majer Jurišić, pokraj oštećenja na tornjevima, "pukotine unutar građevine na nekim su mjestima bile tako velike" da su konzervatori mogli gurnuti ruku između dva kamena u konstrukciji. Za sve nužne projekte statičke sanacije koja je uslijedila dokumentaciju je pripremio Građevinski fakultet i konzorcij tvrtki - Toding, Studio Arhing te Foretić i sinovi, dok zahtjevne radove izvodi tvrtka Spegra.

Tornjevi katedrale, jednostavno rečeno, zaokrenuli su se u potresu te ih nije bilo moguće vratiti u sigurno statičko stanje. Zbog toga su u dugotrajnoj obnovi, uz vidljivu željeznu potpornu konstrukciju, a radi stabilnosti, smanjeni za oko 30 metara.

- Dodatno su sniženi s obzirom na njihovo izrazito loše konstruktivno stanje, ali i stanje samog materijala. Stoga je zatvoren i trg ispred katedrale. No, demontaža svakog pojedinog elementa izvedena je uz dokumentiranje kako bi se u konačnici tornjevi 'vratili' u punoj visini. Bilo bi nužno ne samo rekonstruirati zvonike Hermana Bollèa nego i treperavu površinu višebojnog glaziranog pokrova kakav je katedrala imala nakon potresa iz 1880. godine - smatra Krasanka Majer Jurišić.

Bilježenje šteta na katedrali odvijalo se, ističe, u suradnji s Gradskim zavodom za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, posebno s konzervatoricama Majom Gorjanc Čumbrek i Andrijanom Tadić, kao i stručnjacima Ministarstva kulture i medija. Najviše je pažnje bilo usmjereno na konstruktivne elemente koje je bilo najhitnije sanirati.

- Nažalost, nije stradala samo građevna opna već i oprema, uključujući i sakralni inventar po kojem je katedrala poznata - kaže dr. sc. Majer Jurišić.

Potres je razotkrio i manjkavosti Bollèove izvedbe, u smislu da je on građevinu statički ponegdje upregnuo na srednjovjekovne dijelove, odnosno on nije građio potpunu novu katedralu nakon potresa 1880.

- Herman Bollè je katedralu nastojao obnoviti prema tadašnjim tehničkim mogućnostima, ali i u skladu s historicističkim idejama

Dr. sc. Krasanka Majer Jurišić, voditeljica konzervatorsko-restauratorskih radova na zagrebačkoj katedrali

"NAKON POTRESA 2020. PUKOTINE UNUTAR GRAĐEVINE NA NEKIM SU MJESTIMA BILE TAKO VELIKE DA SU KONZERVATORI MOGLI GURNUTI RUKU IZMEĐU DVA KAMENA U KONSTRUKCIJI. KATEDRALA JE STATIČKI SIGURNA ZA POSJETITELJE, ALI NJEZINA OBNOVA ZAVRŠIT ĆE ZA NAJMANJE DESETAK GODINA", PROCJENJUJE DR. SC. KRASANKA MAJER JURIŠIĆ, VODITELJICA KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH RADOVA NA KATEDRALI

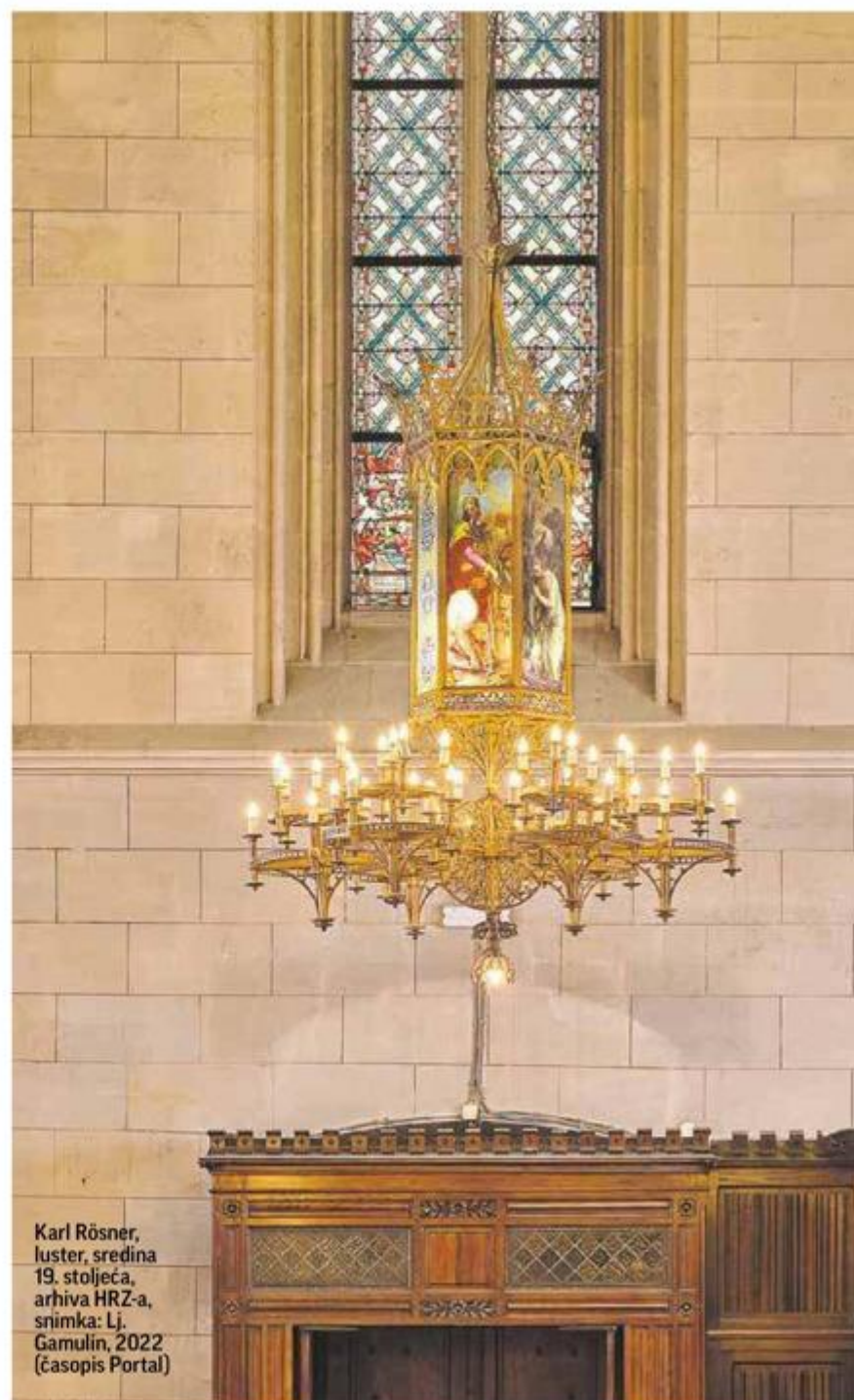
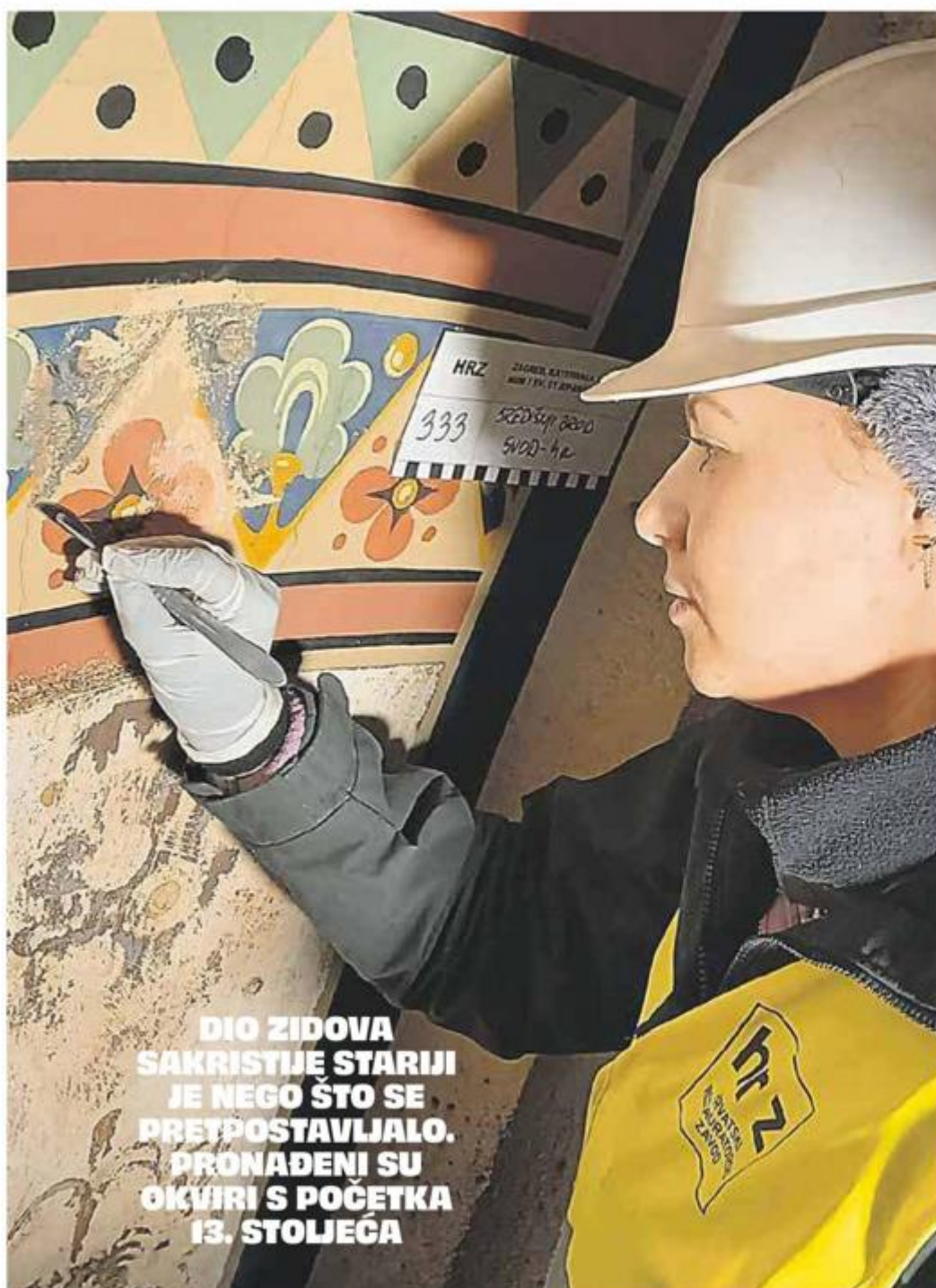
o dokidanju renesansnog i baroknog izgleda u sakralnoj arhitekturi. Ono što je evidentno jest da je njegovo stilsko restauriranje na prvi pogled katedralu korjenito izmijenilo, no istraživanjima se potvrdilo da je historicismizam stvorio samo ljusku koja i dalje sadrži i uokviruje izvorni srednjovjekovni prostor u kojem su ostale očuvane strukture starijih građevinskih faza. Time je posvjedočen kontinuitet liturgijskog i vjerskog života Kaptola, kao i umjetničkog stvaralaštva čije se povijesno i kulturno blago, osim u nekadašnjoj i današnjoj sakralnoj opremi katedrale, čuva i u Metropolitanskoj knjižnici i katedralnoj Riznici - ističe sugovornica.

Istraživanja nakon 2020. ponovno su otvorila Pandorinu kutiju pitanja o tome koliko današnja katedrala ima inačica. Ona je poput babuške - ima više svojih prethodnica. Prema slikovnim prikazima poznate su Bollèova katedrala s kraja 19. stoljeća, njezina prethodnica s jednim tornjem koji je izgradio majstor Alberthal te katedrala prikazana na pečatu Kaptola iz 1297. godine, s dva visoka i vitka tornja. No bilo ih je i više.

- Ona najstarija naziva se 'Ladislavova', iz razdoblja osnivanja biskupije potkraj 11. stoljeća, potom slijedi tzv. predtatarska iz vremena prije 1242. godine, te 'Timotejeva' iz druge polovice 13. stoljeća. I tijekom razdoblja od 15. do 18. stoljeća katedrala se uslijed

Nastavak na sljedećoj stranici >>

Evidencijski broj / Article ID: 21760760
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

Otisak pečata
 zagrebačkog
 Kaptola iz 1297.
 godine

Hans Ludwig
 Ackermann,
 Bogorodica s
 Djetetom, središnja
 skulptura s
 nekadašnjeg glavnog
 "Ergelskog" oltara
 katedrale,
 1631./1632.
 (arhiva HRZ-a,
 snimka: I.
 Marinković, 2025.,
 časopis Portal)

Mitra biskupa
 Wolfganga
 Gyulaya (RZK T 3),
 stanje nakon
 radova (arhiva
 HRZ-a, snimka: G.
 Tomljenović, 2017.)

Dalmatika (RZK T
 95d), stanje nakon
 radova (arhiva
 HRZ-a, snimka: I.
 Lulić, 2025.)

Tapiserija "Srpanj - kolovoz", stanje nakon radova slika gore (arhiva HRZ-a, snimka: J. Kliska, 2017) Tapiserija "Siječanj - veljača", mokro čišćenje tapiserije, stanje tijekom radova (arhiva HRZ-a, snimka: J. Kliska, 2019.)

Evidencijski broj / Article ID: 21760760
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

Otkriveni srednjovjekovni prozor na zapadnom zidu sakristije kojem je izvorno tjeme preoblikovano rebrom svoda iz vremena biskupa Timoteja

Bjelokosni plenarij, 11. st, detalj, Navještenje i Rođenje (lijevo). Fijale s Katedrale: lijevo je fijala izrađena od travertina (kopija), desno od litotamnjskog vapnenca (original); danas su izložene ispred ulaza, arhiva HRZ-a, snimka: K. Gavrilica, 2022.

TORNJEVI SU U POTRESU NAPRAVILI ZAOKRETE I SMANJENI ZA 30 METARA, ZBOG STABILNOSTI. NO, DEMONTAŽA SVAKOG POJEDINOG ELEMENTA IZVEDENA JE UZ DOKUMENTIRANJE KAKO BI SE U TORNJEVI "VRATILI" U PUNOJ VISINI

brojnih stradanja mijenjalo, a konačni je izgled dobila u restauraciji nakon potresa 1880. O najstarijem vremenu katedrale i dalje ne znamo mnogo jer zasad nisu pronađeni ni arhivski spisi, niti su provedena sustavna arheološka istraživanja. Neki smatraju da je u vrijeme osnivanja biskupije isprva možda korištena crkva koju je kralj Ladislav na istom mjestu već zatekao. Gradnja katedrale svakako je trajala desetljećima, a u njoj je 1175. pokopan biskup Prodan, a potom i biskupi Dominik i Gothard, te je bila dovršena svakako prije 1217. godine, kad ju je posvetio biskup Stjepan I. Pretpostavlja se da je bila trobrodna i troapsidalna, bez transepta, s pročeljem nad kojim su se izdizala dva masivna zvonika, te eventualno nešto kraća od današnje. Stradala je u 13. stoljeću, najprije u požaru 1222., a potom i u vrijeme provala Tatara koji su na područje Zagreba stigli 1242. godine. Smatralo se da je tada srušena do temelja, no iako su oštećenja bila znatna, istraživanjima su sada potvrđeni očuvani stariji građevinski dijelovi pa biskup Stjepan

II. zasigurno nije gradio katedralu sasvim iznova. Vjerojatno je započeo obnovu koja je nastavljena i u vrijeme biskupa Filipa. Radovi su trajali sve do kraja 13. stoljeća, kad je zaslugom biskupa Timoteja izveden istočni dio današnje katedrale s poligonalno zaključenim apsidama. Izričito je čak i zapisano da je u to vrijeme bila prekrasna i da su velika sredstva uložena u radove - reći će povjesničarka umjetnosti.

Osim potresa za koji se zna da je katedralu oštetio krajem 19. stoljeća i ponovno 2020. godine, nekoliko je puta i gorjela.

Najprije, kako je spomenuto, u 13. stoljeću, ali su dva velika požara iz 17. stoljeća dovela do potrebe preuređenja i zahvata koji su podrazumijevali i novo unutarnje uređenje. Pritom je katedrala i nanovo bojana. U vizitaciji biskupa Vrhovca i u rukopisima starih blografa katedrale opisvana je kao 'jantarna', odnosno njezini su zidovi i kamena rebra svodova bili obojeni narančastim okerom - ističe sugovornica.

Iz isprave iz 1392. godine, tijekom sukoba Kaptola i Gradeca, saznaje se da je sakristija katedrale bila veća prostorija jer se koristila i kao riznica, ali i kao prostor za suđenje...

Sakristija zagrebačke katedrale smještena je na sjevernoj strani katedrale, a dio njezinih zidova stariji je nego što se pretpostavljalo. Pronađeni su okviri srednjovjekovnih prozora s početka 13. stoljeća, a na katu, u prostoru današnje Riznice, otkriveno je nekoliko različitih podnica te ostaci starijih klesanih kamenih rebara. Taj je cijeli prostor stoljećima, osim za pripremu liturgijskog slavlja, bio i sakralni prostor s oltarom, a tu je nekad bila ne samo Riznica nego i knjižnica, vijećnica, blagajna, gruntnica, državni i crkveni arhiv te vjerodostojno mjesto gdje su se sklapali ugovori i potvrđivali dokumenti. Preseljenje tzv. Zakmardijeve škrinje 1763. u Zemaljsku kuću označilo je početak Hrvatskog državnog arhiva, a sakupljena knjižna građa danas se nalazi u Metropolitanskoj knjižnici Zagrebačke nadbiskupije - naglašava dr. sc. Majer Jurišić, koja ističe i najvažnije recentne arhe-

ološke nalaze iz katedrale.

To su svakako temelji starijih struktura, ali primjerice i novim nalazima njezinih dijelova upotpunjena nadgrobna ploče Luke Baratina, ponajbolji renesansni kiparski rad na području kontinentalne Hrvatske s početka 16. stoljeća. Nadgrobna ploča biskupa Baratina iz katedrale je bila uklonjena prilikom postavljanja novog mramornog poda u svetištu 1703. godine. Do potresa 2020. bila su poznata njena tri ulomka, a naknadno su pronađeni ostali.

U međuvremenu se pristupilo i georadarskim snimanjima podnih struktura, najprije u unutrašnjosti, a uskoro se ona planiraju i u neposrednoj okolini, na prostoru do Nadbiskupskog dvora, sa sjeverne strane sakristije i na platou ispred katedrale te se očekuje precizniji uvid u stratigrafiju starih slojeva - najavljuje.

Možda najbizarnije otkriće recentnih istraživanja, a novih otkrića je oko stotinjak, su grafiti u unutrašnjosti tornjića uz svetište. Tamo su se potpisali, pretpostavlja se, graditelji, ali i Johan August Nepomuk, književnik

August Šenoa. Autor "Zagrebulja", koji je oplakivao razrušeni Zagreb 1880., šarao je, dakle, po katedrali.

Šenoa, krsnim imenom Augustus Johannes Nepomuk Eduardus, u djetinjstvu je živio u Vlaškoj ulici. Njegova je oca biskup Aleksandar Alagović doveo u Zagreb 1829. godine, gdje postaje 'biskupski sladopek', pa je i sam Šenoa zasigurno često boravio u blizini. Možda ga je na bilježenje krsnog imena u skrovitom mračnom prostoru tornjića potaknulo mnoštvo natpisa prethodno ugrebenih ili urezanih u kamene klesance. Dosad se o njima nije ništa znalo, no sondiranjem i potom uklanjanjem dijela žbuke s kraja 19. stoljeća otkriveno je mnoštvo grafiti. Jedinstveni su za povijest katedrale kao trag pismenosti, i klerika i laika koji su tim prostorom prolazili, a možda i samih majstora. Uz imena i inicijale, vidljivi su i razni crteži ljudi i životinja, ali i uporabnih predmeta, kao i klesarski znakovi i godine. Zasad najstariji iščitani natpis spominje ime nekog Matije i urezan je goticom 1533. godine - otkriva sugovornica.

Najvredniji predmeti katedrale čuvaju u Riznici.

Među njima su Bjelokosni plenarij, plašt sv. Ladislava, Misal Jurja Topuskog, humeral blaženoga Augustina Kažotića, Timotejeva mitra, Božji grob ili pak Felicijanova povelja i Papinska bula Ubi primum placuit Deo pape Pija IX. - zaključuje dr. sc. Krasanka Majer Jurišić. □

PRIJE BOLLÈOVE I KATEDRALE S JEDNIM TORNJEM KOJI JE IZGRADIO MAJSTOR ALBERTHAL POSTOJALA JE KATEDRALA PRIKAZANA NA PEČATU KAPTOLA IZ 1297., S DVA VISOKA I VITKA TORNJA